

ՄԱՐՏԻՐՈՍՈՒԹԵԱՆ ԴԱՐԸ 2007-Ի ԴԱՐՈՒ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐԸ

Հեղինակ՝ Անտրէա Ռիֆարտի
Հրատարակիչ՝ Մօնտատօրի
Ա հրատարակութիւն ապրիլ 2000 - Գ հրատարակութիւն Օգոստոս 2000
Էջ՝ 522

Անտրէա Ռիֆարտի, ծնած է Հոռմ 1950ին, ժամանակակից պատմութիւն կը դասաւանդէ Հռոմի երրորդ համալսարանին մէջ, հեղինակած է հինգ գիրքեր, նուիրուած ժամանակակից եկեղեցական պատմութեան, յատկապէս կաթողիկէ եւ Միջերկրականի աւագանի ժողովուրդներուն եւ անոնց ընկերական հարցերուն:

Աշխարհահռչակ անուն մըն է 1968էն ի վեր, հիմնած ըլլալով ՍՈՒՐԲ ԷՃԻՏԻՈՅԻ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ, որուն նախագահը կը մնայ մինչեւ այսօր:

Քրիստոնեայ եւ ոչ-քրիստոնեայ բոլոր շրջանակները կը ճանչնան գինք, եւ բնականաբար Ս. ԷՃԻՏԻՈՅԻ Հասարակութիւնը, քանի ամէն տարի միջազգային էկոմէնիք հանդիպումներ կը կանգնակերպէ, զանազան կեդրոններու մէջ, ուր իրարու կը հանդիպին զանազան ծէսերու պատրիարքներ, խախտման, մոլլաներ, ծիրանաւորներ, աբբաներ, Տալայ-լամա եւ այլն եւ ուր Հայաստանեայց Եկեղեցին յաճախ պատուոյ տեղեր կը գրաւէ իր կաթողիկոսներով, պատրիարքներով, վարդապետներով, շարականներով եւ դպրաց դասերով...:

Հեղինակը կը համարի որ 1900-2000 տարիներու ընթացքին, շուրջ երեք միլիոն նահատակ տուած է քրիստոնեայ աշխարհը, Օսմանեան, համայնավար, հիթլերական, լատին ամե-

րիկեան, իսլամական, Ափրիկեան զանազան վարչակարգերու բռնութիւններու հետեւանքով, եւ այս հատորը –կը գրէ հրատարակիչը– անտիպ փաստաթուղթերու առաջին լոյս ընծայումն է, համաշխարհային չափանիշներով ^(*) որ միաժամանակ լոյս տեսած է Ֆրանսայի, Սպանիոյ եւ շուտով բոլոր միւս գլխաւոր երկիրներու մէջ...:

«20րդ դարու նահատակներ...» ուր յիշատակուած երեք միլիոնէն, առ նուազն երկուքը (դժբախտաբար) հայեր պէտք էին ըլլալ, նկատի առած նաեւ սովետական կարմիր տարիներու 70ամեայ նահատակութիւնը Հայաստանեայց եկեղեցւոյ... եթէ երկու երրորդը հայ էին, ուրեմն հատորին 522 էջերուն նուազագոյն 300 էջերը պէտք էին Հայ Ժողովուրդի Մարտիրոսութեան յատկացուած ըլլալ...:

Այդպէս չէ... դժբախտաբար:

Անտրէա Ռիքարտի շատ կարեւոր անձնաւորութիւն մըն է, գիրքերու հեղինակ, Միջազգային մեծ կազմակերպութեան մը հիմնադիր, համալսարանի փրոֆէսոր, ներկայ ժամանակներու պատմագէտ, Վատիկանի շրջանակներու շատ մօտիկ եւ ազատ մօտք ունեցող... իսկապէս ամօթ, շատ մեծ ամօթ պէտք է զգայ պատմութեան ատեանին առջեւ, որ միայն մէկ փոքրիկ էջ, կը կրկնեմ ՄԷԿ ՓՈՔՐԻԿ ԷՋ յատկացուցած է Մէկ ու կէս միլիոն հայ նահատակներուն, մէկուկէս միլիոն տարագրեալներուն, բռնի իսլամացած մանուկներուն, առեւանգուած կոյսերուն... սովետական կուլակներու մէջ գնդակահարուած հայ եկեղեցականներուն եւ հաւատացեալներուն...¹:

Փրոֆ. Ռիքարտի եթէ կարդացած ըլլար (Թերեւս կարդացած է) դեռ նոր լոյս տեսած Հ. Ռէթորի գիրքը, իտալերէն, նոյն ինքն Հռոմի մէջ, ուր իր աչքերէն բան չի կրնար վրիպիլ, Թերեւս կ'ըսեմ, գուցէ կը սխալիմ, Թերեւս Թրքական տեսակէտները չէր որդեգրեր ՀԱՅՈՅ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ նկատմամբ...

Հայերը բնաջնջուած են որովհետեւ ազգայնական, քաղաքական պայքար մղած են Օսմանեան Թուրքիոյ դէմ, ահա-

1. Հեղինակը՝ զգալով հաւանաբար որ քիչ մը «շատ» արագ անցած է հայկական ցեղասպանութեան վրայէն, 1 էջ մը եւս կը նուիրէ (277-278) Մծբնի եւ Մարտինի քրիստոնեայ մարտիրոսներու, ուր միայն կ'ապրին կաթողիկէ հայեր, քաղղէացիներ եւ Ասորիներ, վայրագօրէն կոտորուած տեղացի իսլամներէ, յատկապէս քիւրտերէ... հաւատքի հերոսական վկայութիւններ անտարակոյս, որ հայ Ժողովուրդի տառապանքի ու վիշտի մէկ փոքրիկ մասը կը ներկայացնեն... հագիւ:

բեկչութիւններով, քաղաքային պատերազմներով, եւ այլն եւ այլն... ուստի հարց կու տայ մեծապատիւ փրոֆէսորը - այս ազգայնական պայքարին, որուն զոհ գացին հայերը, կարելի՞ է մարտիրոսութիւն անունը տալ եթէ նոյնիսկ թուրք եւ քիւրտ ամբողջները կրօնական զրդապատճառներով կոտորեցին եւ բնաջնջեցին հայութիւնը իր հողերուն վրայէն...

Յարգելի փրոֆէսորը երանի այդ մէկ էջն ալ զանց ընէր եւ զբաղէր Ուրբանիայի ունիաթներով եւ թիմորի իր հաւատացեալներով եւ Քէնիայի ու Պուրունտիյի միսիոնարներուն կրած հալածանքներով եւ նահատակութեամբ, կամ ալ այդ Մէկ էջը մրոտելէ առաջ, հաճէր կարդալ 1800ի առաջին տասնամեակներէն սկսած Հայոց Պատրիարքարանի աղերսագիրները Բ. Դուռին, ուր յեղափոխական կոչուած կուսակցութիւններու գոյութենէն դար մը առաջ, երբ ինքնավարութեան իսկ փափաք ունենալն մահապատիժի համազօր էր, եկեղեցական բարձրագոյն իշխանութիւնները պաղատագիրն գրութիւններով սուլթանին միջամտութիւնը կը հայցէին որ քրիստոնեայ հայ չհալածուի իր հաւատքին համար...:

Այսպէս ուրեմն, կարելի է 20րդ դարու մարտիրոսներու մասին 522 էջնոց հատոր մը լեցնել, ՄԻԱՅՆ ՄԷԿ ՓՈՔՐԻԿ էջ նուիրելով 20րդ դարու Ամենամեծ ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՀԱՅ ԺՈՂՈՒՐԴԻՆ...

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. ՊԶՏԻԿԵԱՆ